

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk politisk anknytning

NILS HENRIK SCHAGER

Gösta Rehns utopi

Med anledning av att Gösta Rehn förra året fyllde sjuttiofem år har Åke Dahlberg, Bertil Holmlund och Eskil Wadensjö låtit redigera och utge ett urval av hans skrifter från åren 1938–1986 inklusive bl a en bibliografi. Urvalet presenteras under titeln *Gösta Rehn: Full sysselsättning utan inflation – skrifter i urval*.

Redaktörerna är värda allt beröm för detta initiativ: att ta del av Gösta Rehns tankar kring arbetsmarknad, löner och inflation är högeligen givande. De stimulerar också läsarens egen tankeverksamhet. Dessutom gives inte ett bättre medium än Rehns levande och lättflytande språk, även om redaktörernas inledande presentation och analys väl fyller sin plats.

Urvalet av Gösta Rehns skrifter är redigerade under rubrikerna "Den rehnska modellen", "Stabiliseringspolitik", "Arbetsmarknadspolitik", "Lönebildning och lönepolitik", "Arbets- och flexibilitet" samt "Ideologi och politik". Ämnena för de uppsatser och artiklar som samlats under olika rubriktitlar är emellertid ofta desamma: Rehns synpunkter på lönebildning, stabilisering och arbetsmarknadspolitik utgör delar av en helhetssyn. Jag kommer nedan att utsätta denna för en utförligare granskning. Först vill jag emel-

lertid teckna en bild av Gösta Rehns idégrund såsom den framträder inte bara i slutavsnittets urval utan i flertalet av hans bidrag.

Rehn som ideolog

Gösta Rehn är en utpräglad individualist; samtidigt är han säkert förankrad i arbetarrörelsens idéarv och organisationer. Denna kombination ger honom en intressant och särpräglad profil. Den enskildes frihet omfattar Gösta Rehn med en lidelse, som inte kommer den traditionella liberalens efter. Det är anmärkningsvärt att Rehn så tydligt markerar att hotet mot individens frihet kommer från "all överhet, denna överhet må sedan vara enskilda arbetsgivare, samhällets eller organisationernas byråkrati eller sociala grupper demokratiska tyranni" (citat från 1961, Wadensjö et al [1988] s 183). Mot denna överhet i skiftande skepnader har den enskilde ett vapen: möjligheten att välja ett annat alternativ.

Gösta Rehns höga uppskattning av den fulla sysselsättningen grundar sig inte minst på den frihet den ger arbetstagaren. Rikedom på arbetstillfällen ger den individ alternativ som av olika skäl vill söka sig bort från sin nuvarande arbetsgivare. Arbetsmarknadspolitiken skall åstadkomma en liknande valfrihet genom att minska den enskildes kostnader för arbetsbyten. Gösta Rehns återkommande krav på en reform av socialförsäkringssystemet i riktning mot en allmän inkomstförsäkring med betydande frihet för den

Fil dr NILS HENRIK SCHAGER är verksam vid Industriens utredningsinstitut, Stockholm.

enskilde att välja tid och syfte för utnyttjandet av sina dragningsrätter har likaledes en udd riktad mot "samhällets och organisationernas byråkrati".

Det är betecknande att Gösta Rehn inte visar något större engagemang för industriell demokrati: "...låt oss inte tro att denna demokratisering i form av ökat inflytande för olika gruppkollektiv i och för sig gör arbetsmarknaden mer anpassningsbar och den enskilde mer fri" (citrat från 1970, Wadensjö et al [1988], s 213). "Frihet att flytta har mycket större betydelse (för den enskilde)... inte minst därför att det ger honom en reell makt att framtvunga hänsyn till sina önskemål även på den plats där han står" (citrat från 1959, Wadensjö et al [1988], s 444). Redaktörerna påpekar med all rätt i sin inledning att – med statsvetenskaplig terminologi – Gösta Rehn litar mycket mer på kraften i "sorti" än i "protest".

Emellertid är Gösta Rehn inte någon marknadsliberal anhängare av non-intervention. De huvudskäl för statliga ingrepp, som går att utläsa ur hans författarskap, består dels i behovet av stabilisering, dels i kravet på inkomstomfördelning. Gösta Rehns intresse för inkomstomfördelning hänger i hög grad samman med hans engagemang för den enskildes valfrihet. Endast de som har tillgång till finansiella resurser kan tillgodogöra sig denna frihet och det har enligt Rehn endast ett fåtal. I synnerhet saknar ofta de, på vilka omställningskraven på arbetsmarknaden faller tyngst, medel att på ett tillfredsställande sätt genomföra sin anpassning. Därför skall staten genom allmän beskattning dra in resurser som sedan ställs till den enskildes förfogande via socialförsäkringssystemet och arbetsmarknadspolitiken.

Det paternalistiska draget hos Gösta Rehn ligger just i detta att han misstror förmågan hos arbetstagaren i gemen att genom eget frivilligt sparande bygga upp tillgångar som lägger tillräcklig grund för valfriheten. Frestelsen till omedelbar konsumtion är för stark. Staten måste genomdriva "obligatoriska offer för den gemensamma tryggheten, eftersom det erforderliga sparandet fördrages med jämnomod om det bäres lika av alla" (citrat från

1959, Wadensjö et al [1988], s 471). Därutöver skall det stå den enskilde fritt att njuta det fria arbets- och konsumtionsvälsignelser.

När det gäller inställningen till effektivitet i allokeringen framstår Gösta Rehn som en utpräglad marknadsekonom, även om det över tiden finns schatteringar i bilden. Följande citat kan få sammanfatta hans inställning: "Det finns en sorts planhushållning som *inte* består i att omintetgöra 'marknadens' utslag genom central dirigerings, utan där planen helt enkelt går ut på att iaktta marknadens tendenser... och att med insatta stödåtgärder underlätta den inbördes anpassningen mellan företagsamhet och arbetskraft." (citrat från 1959, Wadensjö et al [1988], s 458). Vi noterar att det enligt Rehns synsätt existerar ett nära samband mellan statliga interventioner som ökar den enskildes valfrihet på arbetsmarknaden och effektiviteten i anpassningen till marknadens krav. Hans uppfattning av ekonomins funktionssätt ger härvidlag ett mycket konsistent intryck.

Gösta Rehns ideologiska profil är intressant ur dagens politiska synvinkel. Rehn må alltid ha haft ett huvud för sig, men han har ingalunda varit någon outsider utan stått i nära kontakt med arbetarrörelsens ledande personer. Den omorientering i marknadsekonomisk riktning, som svensk socialdemokrati genomfört under åttiotalet, ter sig mindre anmärkningsvärd om den ses i relation till den tankeriktning Rehn representerar än om betraktaren bara kommer ihåg sjuttioalets förkärlek för kollektivism och marknadsfrämmande ingrepp.

Rehn som arbetsmarknadsekonom

Gösta Rehn brukar fullt befogat benämnas den svenska arbetsmarknadspolitikens andlige fader. Det är emellertid värt att notera att han relativt sent kom att engagera sig i arbetsmarknadspolitikens detaljer. Någon arbetsmarknadsekonom i teknisk mening har han heller aldrig varit.

Rehns lidelsefulla engagemang i arbetsmarknadspolitiken härrör ur hans erfarenheter av den första efterkrigstidens makroekonomiska dilemma. Den fulla

sysselsättningen hade blivit en realitet, men den kom att åtföljas av ett inflationstryck i ekonomin med starka prisstegringar som konsekvens. Den fulla sysselsättningen vore otänkbart att offra – den ger den enskilde valfrihet och hela samhället en högre produktion – men Rehn såg stora faror i inflationen, inte minst fördelningsmässigt. Det gällde att åstadkomma "full sysselsättning utan inflation", som den välvalda rubriken på föreliggande urval lyder.

Det är här viktigt att notera att Gösta Rehn alltid sett som något självklart att produktionen och därmed arbetsmarknaden snabbt måste anpassa sig till ändrade betingelser i teknik och efterfrågan. Som erfaren LO-utredare insåg Rehn tidigt att svenska arbetstgares levnadsstandard beror på näringslivets förmåga att hävda sig i internationell konkurrens. Struktur- och omvandlingar var och förblir en normal och oundviklig företeelse i ekonomin.

I princip ser Gösta Rehn två möjligheter att under bibehållen full sysselsättning genomföra den nödvändiga överföringen av arbetskraft från stagnerande till expanderande näringar och företag. Den ena skulle bestå i att de expansiva företagen erbjuder så konkurrenskraftiga löner att arbetstgarna frivilligt lämnade sina anställningar i sämre betalda befattningar. Rehn avvisar på flera grunder denna lösning. Den spontana rörligheten, initierad av löneskillnader, är så liten, att det skulle krävas mycket stora lönedifferenser för att åstadkomma det erforderliga resultatet. Därmed uppstår spänningar i två dimensioner, som båda leder till inflation. Dels måste efterfrågetrycket hållas högt för att de expansiva företagen skall ha råd att erbjuda de höga relativlönerna, dels kommer arbetstgarna att reagera mot de i deras ögon oskäligen höga löneskillnaderna och kräva utjämning. Slutresultatet blir enligt Rehn en ofullständig anpassning, splittrad lönestruktur och högre inflation.

Den andra möjligheten som Rehn starkt förordar kan sägas bestå i att man går händelserna i förväg. Genom en solidarisk lönepolitik förverkligas den perfekta jämviktssituation som består i lika lön för lika arbete. Omfördelningen av arbetskraft får komma i efterhand. Den

kräver då stora insatser av arbetsmarknadspolitik, eftersom arbetslöshet annars uppstår i de stagnerande näringarna, de expansiva företagen med vakanser inte kan erbjuda löneskillnader som kompenserar för arbetstgarnas rörlighetskostnader och den enskilde arbetslöse saknar egna resurser för effektiv anpassning. Rehn betonar också att en restriktiv efterfrågepolitik är en nödvändig beståndsdel för att mekanismen skall fungera effektivt. Hela denna kombination av löne-, arbetsmarknads- och efterfrågepolitik är välkänd under samlingsnamnet "den rehnska modellen".

Enligt min uppfattning finns det både övertygande och mer tvivelaktiga inslag i Gösta Rehns syn på arbetsmarknadens funktionssätt. Jag ansluter mig till Rehns uppfattning att det är orealistiskt att tro att den nödvändiga omallokeringen av arbetskraft enbart kan ske med hjälp av lönedifferenser. Ett betydande inslag av lönestelhet måste man räkna med och detta är förmodligen ett rationellt drag hos arbetsmarknaden i alla avancerade ekonomier. Följaktligen regleras anpassningen till stor del genom existensen av ofrivilligt arbetslösa och kvarstående lediga platser. Det uppstår emellertid ett problem om rekryteringen av arbetskraft enbart sker till vakanser som alla erbjuder samma lön (för ur arbetstgarens synvinkel likvärdigt arbete). Det är nämligen så att dessa vakanser erbjuder högst skiftande potentiella förädlingsvärden, beroende på företagets olika situation med avseende på produkter, produktionsteknik och marknader. Med lika lön för lika arbete hindras företagen att signalera sådana skillnader till de arbetssökande och att genom löneerbjudandets höjd ge dem incitament att fylla de vakanser, som har de högsta förädlingsvärdena. Därmed försvagas i avsevärd grad förverkligandet av den sunda princip för allokeringen av arbetskraft, som Gösta Rehn annars hyllar.

En väl fungerande arbetsmarknad minskar behovet av lönedifferenser i allokerings syfte och såtillvida har en utbyggd arbetsmarknadspolitik den funktion att fylla som Gösta Rehn vill tilldelas den. Det är emellertid att märka att generös ekonomisk stimulans av de arbetssö-

kandes rörlighet inte kan ersätta lönedifferensernas slutliga allokeringssuppgift. Företagens egen bedömning av hur värdefull en nyanställning är, lär aldrig kunna övertas av myndigheternas försök att endast "ekonomiskt stimulera de så att säga vederhäftiga platsbytena, de som via arbetsförmedling och omskolning går i de riktningar som påtagligt behövs för att å ena sidan motverka flaskhalsar och å andra sidan avfolka tillbakagående områden." (citrat från 1959, Wadensjö et al [1988], s 459). En avsevärd övertro på detaljerad social ingenjörskonst präglar en sådan formulering.

Obenägheten att acceptera löneskillnader som ett medel för allokeringen av arbetskraft har spelat en viktig roll för deras minskning under efterkrigstiden. Gösta Rehn har säkert rätt i att "den numera ganska avancerade löneutjämningen" inte kompenseras av rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik: "vi har ännu inte ställt om vårt tänkande i dessa ämnen ordentligt från den tid då en arbetare kunde öka sin inkomst 50 à 100 procent genom att flytta från landet till stan" (citrat från 1969, Wadensjö et al [1988], s 131). Man kan tillägga att det under 1960-talet var åtskilliga som fick samma inkomstökning genom att flytta från Finland till Sverige.

Utan märkbara skillnader i behållna löneinkomster och utan starka rörlighetsincitament av annat slag utblir en betydelsefull del av den önskvärda anpassning som är frivillig i egentlig mening. En viktig effekt är emellertid också att den ofrivilliga anpassning som består i att arbetsökande i brist på arbetstillfällen måste söka sig till nya regioner, branscher eller yrken, möter ökat motstånd, eftersom den innebär stora kostnader men få fördelar för den enskilde. Jag tror det var en brist i den rehnska modellens politiska ekonomi att bortse från det faktum att oavsett om en förändring vid genomförandetillfället uppfattas som frivillig eller framtvungad, det är av avgörande betydelse om den enskilde i efterhand anser sig ha fått det bättre eller ej. I slutet på 1960-talet började uppenbarligen många uppfatta det personliga nettoutfallet av sin rörlighet som negativt. Detta registre-

ras inte bara som en minskad anpassningsförmåga på arbetsmarknaden; hela den politiska strukturen genomgick förskjutningar till nackdel för dem som förespråkade anpassning till förändrade ekonomiska betingelser.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja hävda att Gösta Rehn har rätt, när han framhåller att löneskillnader inte är ett *tillräckligt* medel för att åstadkomma en effektivitetsbefrämjande rörlighet på arbetsmarknaden. Däremot har han enligt min mening förbisett att sådana skillnader är *nödvändiga* för att säkra rörlighetens allokeringseffektivitet och delvis också för att säkra att rörlighetspolitiken accepteras av de grupper som berörs.

Rehn som makroekonom

Jag påpekade i början av föregående avsnitt att det var makroekonomiska problem som föranledde Gösta Rehn att fördjupa sig i arbetsmarknadens funktions sätt och arbetsmarknadspolitikens möjligheter. I detta avsnitt skall jag närmare granska Rehns syn på det stabiliseringspolitiska dilemma full sysselsättning kontra inflation.

För en fem till tio år sedan, då den nyklassiska strömningens vågor svallade som högst inom nationalekonomin, skulle många ekonomer ha menat att konflikten mellan full sysselsättning och inflation i en marknadsekonomi var skenbar. Blott falska förväntningar, orsakade av en oförutsedd ekonomisk politik, kunde ge ett tillfälligt intryck av ett samband mellan inflation och arbetslöshet. Nu har stämningarna svängt och den inbyggda koppling mellan högt resursutnyttjande och prisstegringar, som bekymrade Gösta Rehn, är en mekanism som akademisk forskning ånyo tar på allvar. Själv gör jag det i högsta grad.

Gösta Rehn konstaterar redan i ett tidigt bidrag att en väsentlig effekt av den fulla sysselsättningens förverkligande är att arbetstagarnas andel av förädlingsvärdet stiger: "fackföreningsrörelsen (måste) rimligtvis väntas utnyttja den fulla sysselsättningen till en ökning av lönerns andel i summan av vinster och löner" (citrat från

1948, Wadensjö et al [1988], s 59). Detta är ett uttalande om effekten på relativpriset mellan arbetskraft och kapital. Effekten på lönernas och prisernas absoluta nivåer beskriver Rehn ett par sidor tidigare i samma bidrag: "Fullsysselsättningen... måste också tendera att hos företagen skapa höga vinster och vinstutsikter och därmed driva fram en stark konkurrens om den arbetskraft, med vars hjälp vinstutsikterna skall tillvaratas. Härmed skulle man få lönehöjningar, som skapar ytterligare konsumtionsköpkraft som underlag för prishöjningar... osv" (citat från 1948, Wadensjö et al [1988], s 56). Därför måste vi, konkluderar Rehn, "se till att vinsterna generellt, trots fullsysselsättningen blir så små, att företagets överdrivna lönekonkurrens hämmas" (citat från 1948, Wadensjö et al [1988], s 56). Gösta Rehn sammanfattar sitt stabiliseringspolitiska credo i kursivstil: "förutsättningen för balans är att *vinstmarginalerna blir starkt klämda mellan de höga löner, som fackföreningarna kan uppnå vid full sysselsättning, och en genom beskattning eller på annat sätt begränsad köpkraft*" (citat från 1948, Wadensjö et al [1988], s 60). Fullsysselsättning skall sedan upprätthållas delvis med lokal arbetsanskaffning men framför allt med rörlighetsstimulanser, som överför arbetskraften till de fortfarande expansiva delarna av näringslivet.

Enligt min uppfattning pekar Gösta Rehn på ett fundamentalt fenomen, när han hävdar att full sysselsättning leder till en ökad löneandel i näringslivets förädlingsvärde. Däremot tror jag att han ofullständigt beskriver mekanismen, som leder till detta resultat. Rehns formulering tyder på att han anser att det är den fackliga förhandlingsstyrkan som stärks av den fulla sysselsättningen. Detta överensstämmer med den tankegång som ligger till grund för åttiotalets nationalekonomiska förhandlingsmodeller, där lägre arbetslöshetsrisk föranleder facket att genomdriva högre reallöner.

Emellertid har företagets konkurrens om arbetskraften samma effekt på den funktionella inkomstfördelningen, i fall där arbetsmarknaden kännetecknas av trög anpassning mellan arbetssökande och lediga platser. I Rehns framställning

leder "företagens överdrivna lönekonkurrens" enbart till ett inflationsförlopp, där priser och löner jagar varandra i enlighet med den mekanism Keynes [1940] beskriver i *How to pay for the war*, utan klara konsekvenser för den funktionella inkomstfördelningen. Att Rehn finner orsaken till företagets konkurrens om arbetskraften i deras allmänna vinstläge, är helt i överensstämmelse med detta synsätt.

Enligt min bestämda övertygelse spelar efterfrågeläget på arbetsmarknaden en vida mer fundamental roll i det stabiliseringspolitiska dilemmat än vad Gösta Rehn vill tilldela det. Den fulla sysselsättningen gör arbetskraften till en bristvara, och företagets konkurrens om denna driver upp lönerna och pressar ned lönsamheten. Fackets ökade förhandlingsstyrka kan förstärka förloppet. Tillåter inte efterfrågeförhållandena på varumarknaden företagen att genom prishöjningar återställa lönsamheten, blir resultatet givetvis mindre inflation men också mindre expansion och lägre arbetskraftsefterfrågan. Arbetskraftsbrist och prispress reducerar nämligen i första hand lönsamheten på sysselsättningsökningar (den marginella lönsamheten), medan effekten på företagets genomsnittliga lönsamhet är sekundär.

Låt mig i detta sammanhang påpeka att Gösta Rehn själv i ett arbete från 1956 tillsammans med Bent Hansen kom att belägga den genomsnittliga vinstnivåns ringa betydelse för "företagens överdrivna lönekonkurrens" såsom den kommer till uttryck i löneglidningen. Arbetskraftsbristen, mätt som antalet kvarstående vakanser, framstår i deras undersökning som den helt avgörande drivkraften, ett resultat som stått sig genom åren. Uppsatsen, ursprungligen på engelska, finns återgiven i detta urval (Wadensjö et al [1988], s 273-299) i svenskspråkig och något förkortad version. Jag har i flera sammanhang haft anledning att fästa uppmärksamheten på detta för sin tid anmärkningsvärda vetenskapliga bidrag, publicerat två år före Phillips ständigt refererade artikel om sambandet mellan arbetslöshet och inflation. Jag gör det gärna en gång till.

Arbetsmarknadens anpassningsför-

måga spelar också en viktigare roll för konflikten mellan full sysselsättning och inflation än den att ombesörja en effektiv strukturomvandling i en icke-inflationistisk miljö. Den är i själva verket avgörande för skapandet av en sådan miljö. Endast om en mycket god och snabb anpassning kan upprätthållas mellan arbetsökande och lediga platser, låter full sysselsättning sig förenas med obetydlig arbetskraftsbrist. En effektiv arbetsmarknad, till vars förverkligande arbetsmarknadspolitiken i princip har ett viktigt bidrag att ge, är därför nödvändig för att full sysselsättning uthålligt skall kunna förenas med ingen eller i varje fall låg inflation.

Att Gösta Rehns vision varit så svår att förverkliga i efterkrigstidens Sverige är ingen tillfällighet. Den svenska arbetsmarknadens anpassningsförmåga har varit måttligt god och arbetskraftsbristen mer eller mindre kronisk. Det normala tillståndet har bestått i full sysselsättning *med* inflation. När omständigheterna medfört att Gösta Rehns rekommendation om "starkt klämda vinstmarginaler" förverkligats har erfarenheterna inte varit uppmanande.

Gösta Rehn har som vi konstaterat alltid varit medveten om industrins betydelse och ingalunda bortsett från dess beroende av omvärlden. Inte desto mindre ger hans makroekonomiska resonemang intryck av att i huvudsak bygga på den slutna ekonomins begrepp. EFO-modellens sätt att se på den svenska ekonomin tycks Rehn inte i någon större utsträckning ha tillägnat sig. Det är annars uppenbart att en högt värderad krona är ett osvikligt medel att pressa vinsterna i en viktig del av näringslivet enligt hans ekonomisk-politiska recept.

Så skedde också i slutet på 1970-talet, ehuru knappast som en medveten strategi. Statistiken för denna period berättar om höga reallöner, låg arbetslöshet och starkt pressade vinster, men också om industriell tillbakagång och massivt industristöd. Strukturomvandlingen gick i stå. I stället för de "arbetslöshetsöar" som Gösta Rehn förutsåg skulle dyka upp vid restriktiv ekonomisk politik, torrlades hela landområden; de lokala "duschar" av

arbetsanskaffningsåtgärder han förordade, ersattes av ett skyfall av sysselsättningsstöd (jfr Rehns formuleringar från tex 1951, Wadensjö et al [1988], s 77). Erik Lundberg har träffande karakteriserat situationen som en karikatyr av den rehnska modellen.

Gösta Rehns synpunkter på läget omkring 1980 tillhör de minst övertygande av dem som föreliggande urval återger. Uppenbarligen drivs Rehn av ett starkt moraliskt engagemang, när han "hatar inflationen" och han ser fördelningspolitiska problem med höga företagsvinster. Ändå ger hans motvilja mot åtgärder för förbättrad lönsamhet vid denna tid ett närmast förstocket intryck (Wadensjö et al [1988], s 155 och 339). Gösta Rehn kunde med fördel ha konsulterat sin ungdoms klarsynta polemik mot kommunisterna, där han fastslog: "Gör man krispolitik utifrån förutsättningen, att företagen reagerar med produktionsstegring och ökad investeringslust, då man stegar deras kostnader men försöker hindra dem att ta skadan igen på prisstegringar – ja, då begår man ett fel och har att ta ansvaret för felet" (citat från 1938, Wadensjö et al [1988], s 101–102). År 1981 vägrade Gösta Rehn att för Sveriges del erkänna det dilemma, vars ofrånkomlighet han 1938 klart såg den dåvarande franska folkfrontsregeringen stå inför: "fortsatt depressionsskapande tryck på priserna *eller* devalvering och expansion" (citat från 1938, Wadensjö et al [1988], s 102). Den socialdemokratiska regeringen som tillträdde 1982, följde som bekant rådet från den yngre Gösta Rehn, och det var säkert klokt.

Som ett alternativ till högre lönsamhet ville Gösta Rehn skapa expansion utan inflation med hjälp av marginella sysselsättningsstöd, en tanke som han utvecklat åtminstone sedan mitten av 1970-talet. Rehn formulerar motivet sålunda: "Sysselsättningsökning kommer inte i någon särskilt stor utsträckning från sysselsättningspremier som sådana, utan från *hög efterfrågan*. Men för att denna högre efterfrågenivå skall bli 'tillåtlig' måste det inflationstryck som den framkallar upphävas av den *prisdämpande mekanism* som de marginella produktions- och sys-

selsättningspremierna innebär" (citad från 1981, Wadensjö et al [1988], s 159).

Gösta Rehns förslag till marginella sysselsättningsstöd har diskuterats mycket i Sverige såväl som internationellt. Personligen uppfattar jag förslaget förmenta effekter som dåligt underbyggda i den verkliga pris- och lönedynamiken. Enligt Rehns motivering skall stödet motverka de prishöjande effekterna av höga marginalkostnader vid full sysselsättning. Enligt undersökningar, bl a redovisade i den färska FOS-rapporten, arbetar emellertid industriföretagen i Sverige normalt vid svagt fallande styckkostnader upp till kapacitetsgränsen. Där kan problemet knappast ligga. De marginella sysselsättningsstödens attraktion förefaller alltför mycket bygga på Gösta Rehns favoritidé att sysselsättningsproblemen beror på låg marginell lönsamhet, inflationsproblemen på hög genomsnittlig lönsamhet i näringslivet. Som jag framhållit är denna enkla klyvning inte möjlig.

Efter dessa kritiska synpunkter på några inslag i Gösta Rehns stabiliseringspolitiska program skall detta avsnitt avslutas med ett oförbehållsamt erkännande av den djupa insikt Rehn visar, när han konsekvent hävdar betydelsen av rörlighet och anpassning på arbetsmarknaden. Det jag haft att tillägga, understryker bara ytterligare dess stabiliseringspolitiska vikt. Hög anpassningsförmåga tillåter full sysselsättning att förenas med snabb rekrytering och upprätthållen lönsamhet i företagen. Den hindrar ekonomin att hamna i den arbetskraftsbristfälla, ur vilken inflation eller stagnation är de enda utgångarna.

Medan en rörlighetsbefrämjande arbetsmarknadspolitik således vilar på en sund principiell grund, är dess framgång i praktiken ingalunda given. Jag har i föregående avsnitt pekat på de problem som uppstår när de erbjudna lönerna inte avspeglar de lediga platsernas potentiella förädlingsvärden. Rent allmänt vill jag hävda att man i otillräcklig grad insett att arbetsmarknadspolitikens stabiliserande uppgift vid full sysselsättning är att stärka arbetsgivarnas, inte arbetstagarnas, ställning! Från denna synpunkt är en kvarstående ledig plats ett minst lika allvarligt be-

kymmer som en oplacerad arbetslös.

Utvärderingar av svensk arbetsmarknads anpassningsförmåga visar på klart sämre värden efter 1970-talets början jämfört med tidigare, trots en ständigt utbyggd arbetsmarknadspolitik. Det är nu svårare att förena målen full sysselsättning och stabila priser än på 1960-talet. Förmodligen krävs det en ordentlig revision av riktlinjerna för lönestrukturen och för beskattningen av arbetsinkomster, likaväl som av utformningen av arbetsmarknadspolitik, för att svensk ekonomi skall, om inte uppnå, så i varje fall närma sig Gösta Rehns utopi.

Slutord

Det torde av ovanstående genomgång framgå med all önskvärd tydlighet att jag ingalunda betraktar Gösta Rehns insats som tillhörande doktrinhistorien. Tvärtom tror jag att hans synpunkter under lång tid kommer att ha relevans för hanteringen av problem inom svensk lönebildning, arbetsmarknad och stabilisering, förmodligen mer så än åtskilligt som under senare år pretentiöst presenterats som resultat av "modern ekonomisk forskning". Rehns stora insikter, envisa engagemang och tidvis smått geniala intuition kompenserar mer än väl det som för en sentida ekonom kan framstå som brister i den deduktiva analysen. Alltså bör var och en med seriöst intresse för de områden Gösta Rehn valt att ägna sitt flexibla arbetsliv åt avsätta tid för en eftertänksam läsning av föreliggande urval, inte minst för att ta del av vad väsentligt han har att säga i många frågor, vilka jag i den enhetliga framställningens intresse självsvåldigt lämnat därhän.

Referenser

- Faxén, K-O, Odhner, C-E & Spånt R, [1989], *Lönebildningen i 90-talets samhällsekonomi*.
 Hansen, B & Rehn, G, [1956], "On Wage-drift. A Problem of Money-wage Dynamics", i *Twentyfive Essays in Honour of Erik Lindahl*.
 Keynes, J M, [1940], *How to Pay for the War*.
 Lundberg, E, [1981], "Den svenska modellen och dess upplösning". *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift*, Nr 1-2.

Phillips, A W, [1958], "The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom. 1861-1957". *Economica*, Vol 25.

Schager, N H, [1988], "Search Theory, Downward Money Wage Rigidity and the Micro Foundations

of the Phillips Curve". IUI Working Paper No 200.

Wadensjö, E, Dahlberg, Å & Holmlund, B, (red), [1988], *Gösta Rehn*. Full sysselsättning utan inflation - skrifter i urval. Tiden, Falköping.